

ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ СИСТЕМ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ В БАНКАХ

Нещодавно НБУ прийнято нову концепцію здійснення нагляду за діяльністю комерційних банків на основі системи оцінки ризиків. Сутність підходу полягає у виявленні адекватності системи ризик-менеджменту кожного банку тим ризикам, які приймає на себе цей банк. Принципова відмінність нового підходу від діючої практики — превентивний характер нагляду за діяльністю банків з боку НБУ. Це означає, що НБУ отримує право на вжиття попереджувальних заходів у разі виявлення недосконалості систем ризик-менеджменту в конкретному банку, не чекаючи реалізації цих ризиків.

Досі НБУ мав право застосовувати до банку заходи впливу лише у разі настання фактів порушення ним законодавства, економічних нормативів, пруденційних норм. З переходом на нову систему нагляду може скластися ситуація, коли банк дотримується діючих нормативів, проте у разі виявлення недостатньої ефективності його системи ризик-менеджменту НБУ отримує право розпочати роботу з таким банком щодо розв'язання його потенційних проблем та зниження ризикованості діяльності.

Для запровадження ефективних систем управління ризиками у практику роботи вітчизняних банків Національним банком України розроблено загальні методологічні засади оцінювання та контролю за ризиками, а також мінімальні вимоги до систем управління ризиками, спираючись на які кожен банк має розробити власну систему. Підготовлено ряд змін як до законодавства України, нормативних документів НБУ, що стосуються вимог до систем управління ризиками та корпоративного управління банком, зокрема, «Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України» (Постанова Правління НБУ від 02.08.2004 № 361) та «Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» (Постанова Правління НБУ від 15.03.2004 № 104).

З метою здійснення банківського нагляду НБУ виділив дев'ять категорій ризику: кредитний, ліквідності, зміни процентної ставки, ринковий, валютний, операційно-технологічний, репутації, юридичний, стратегічний. Перші шість категорій ризиків можуть бути виміряні кількісно і для них визначено чотири основні параметри оцін-

ки, а саме: кількість ризику, якість управління, сукупний ризик та напрям ризику. Решту ризиків (репутації, юридичний, стратегічний) важко виміряти кількісно, тому за ними визначається лише сукупний ризик та напрям ризику. З погляду джерел виникнення та можливостей управління ризику доцільно поділити на зовнішні та внутрішні. За сферою виникнення виокремлюють фінансові та функціональні ризики. Важливим елементом системи управління банківськими ризиками є вибір методів їх мінімізації. Дослідження цього аспекту проблеми показали, що з погляду можливості застосування методів управління доцільно виділити кілька груп ризиків. Це групи ризиків, які можуть бути: диверсифіковані; застраховані; прохеджовані; знижені за допомогою скоординованого управління активами і пасивами банку. З цього приводу відзначимо, що багатогранність такого явища як економічні ризики створює ґрунт для різноманітних підходів до їхньої класифікації, проте наряд чи зможе охопити його повністю.

Необхідність створення індивідуальних, по суті унікальних, систем ризик-менеджменту в кожному банку ставить перед ними досить складні задачі методологічного, методичного та організаційного характеру. Проте такий підхід слід визнати єдиноправильним, адже завдання створення універсальної системи не може бути вирішено в принципі, оскільки кожен банк по-своєму унікальний, орієнтований на власну ринкову нішу, можливості своїх співробітників, усталені зв'язки. Внаслідок цього механічне копіювання вдалої моделі управління ризиками, розробленої в конкретному банку, найвірогідніше призведе до негативних наслідків в іншому банку.

Створюючи системи управління банківськими ризиками, насамперед слід визначити мету управлінського процесу. Тракткування мети управління ризиками як їх мінімізації або уникнення є найбільш очевидним і ґрунтується на одному з постулатів економічної теорії, згідно з яким учасники ринку неохоче погоджуються на ризик, тобто постійно прагнуть його зменшення. Проте це твердження не таке вже й однозначне, як може видаватися на перший погляд. Дійсно, відповідно до здорового глузду природним має бути бажання уникнення або мінімізації ризиків. Однак існування прямої залежності між ризиком та прибутком ускладнює вирішення проблеми, адже вищий рівень ризику збільшує потенційні можливості отримання підвищеного прибутку (не виключаючи також і підвищених втрат у разі реалізації ризику), в той час як мінімізація ризику дає змогу отримати невисокий, хоч і гарантований, прибуток.

Відтак балансування між прибутковістю та ризиком, пошук оптимального їх співвідношення розглядається як одне з важливих і

складних завдань, що постають перед керівництвом кожного банку. Вищевикладене дає підстави стверджувати, що банківськими ризиками не можна управляти автономно, без урахування їхнього впливу на фінансові результати діяльності банку. Відтак ефективна система управління ризиками має спрямовуватись не лише на оцінювання та контроль за банківськими ризиками, а й поєднувати аналіз показників ризикованості та прибутковості діяльності банку.

По суті це означає, що між цілями побудови системи управління ризиками, які ставить банківський нагляд та окрема банківська установа, існують відмінності. Метою впровадження практики інспектування банків на основі «Системи оцінки ризиків» є зниження загального рівня ризикованості банківської діяльності через зниження ризиків у кожному конкретному банку. Метою ж створення систем управління ризиками в окремому банку є не лише зниження ризиків, а й пошук оптимального співвідношення між прибутковістю та рівнем ризиків.

Узагальнення розглянутих положень дозволяє зробити висновок, що успішність діяльності банківських установ суттєво залежить від прийнятої концепції управління ризиками. Досконалість системи управління ризиками, яку має розробити кожен банк, значною мірою визначається вибором інструментів оцінювання ризиків та методів урахування їх у поточній діяльності банківських установ. В процесі формування таких систем слід поєднати контроль за рівнем банківських ризиків з аналізом фінансових результатів банку, розробивши адекватний аналітичний інструментарій.

О. В. Савицький

Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки
та з питань економічної інтеграції України

РОЛЬ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Способи і форми взаємовідносин між банками і підприємствами постійно і завжди були в центрі уваги діяльності законодавців, урядовців і політиків. Для науковців проблема поєднання цих начал організації суспільства є головною вимогою при розробці теоретичних моделей регулювання економіки. Активна підприємницька діяльність можлива лише в умовах свободи ринку, де механізм ціноутворення і конкуренції виконують відповідну